

Satversme kā vērtību sistēma – tās interpretācija Latvijas parlamentārajā diskursā

Vents Sīlis, Vija Sīle

Rīgas Stradiņa universitāte, Humanitāro zinātņu katedra

Ievads. Kā Latvijas valsts konstitūcija Satversme ir arī valstiska līmeņa vērtību kopums. Īpašs akcents uz vērtībām tiek likts tās preambulā, kas tika pieņemta 2014. gadā. Ar kādu mērķi? Kā to atzīmē jurists R. Balodis, “Konstitūcijas ievads nosaka konstitūcijas “garu”, interpretācijas pamatu, vērtības, kuras nosaka valsts būtību, kas valstij ir jāaizsargā” (Balodis, 2014, 95). Līdz ar to preambulu iespējams uzskatīt par sava veida vērtību kodeksu.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Valsts pētījumu programmas *EKOSOC-LV* projekta “Refleksija par vērtībām un rīcības modeļi sociālo un ekonomisko pārmaiņu laikā” apakšprojektā Nr. 9.5. tiek pētīts, kā šīs abstraktās vērtības tiek piepildītas ar konkrētu saturu. Pētījuma mērķis ir izsekot vērtībās balstītas politikas diskursa attīstību un ietekmi uz sabiedrību. Pētījums aptver 11. Saeimas debates (2011. gada novembris – 2014. gada oktobris). Izmantojot diskursa analīzes metodi, tiek pētīti vērtību konstruēšanā lietotie interpretatīvie repertuāri.

Rezultāti. Satversmes preambula ietver vairāk nekā 30 vērtības, no kurām dažas tiek izteiktas vienā vārdā, bet citas – frāzēs, kuras izsaka veselas vērtību grupas, piemēram, “latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem”. Dažas vērtības minētas vairākkārt, lietojot atšķirīgus formulējumus, piemēram, “pašnoteikšanās tiesības”, un “suverenitāte”.

Izmantojot politologa Ivara Ījaba veikto 7. un 8. Saeimas morālās retorikas analīzi, ir iespējams nošķirt divus diskutēšanas stilus: 1) uz konsensu orientēts stils, kas atsaucas uz vērtībām ar mērķi atrast kopīgu valodu, un 2) uz konfrontāciju orientēts stils, kur runātājs vērtības piemin ar mērķi tās aizstāvēt pret oponentu, kurš tiek attēlots kā amorāla persona, kuras rīcība apdraud pamatvērtības. Diskusijās par Satversmes preambulu tiek izmantoti abi stili.

Secinājumi.

1. Deputāti ar konservatīvu pārliecību izmanto objektīvisma vērtību diskursu, uzsverot vērtību pamatotību dabā, tradīcijās vai reliģijā un iebilst pret sociālās konstruēšanas (jeb postmoderno) modeli, kur tiek uzsvērts vērtību patvaļīgais raksturs.
2. Kopīgu vērtību nozīme ir pārspīlēta, jo dažādas sabiedrības grupas tām piešķir atšķirīgu saturu.
3. Vērtības tiek izmantotas kā instruments cīņā par simbolisko varu (*Bourdieu*, 1992, 166). Tā ir autentiska politisko izteikumu funkcija, kas pastāv blakus valodas komunikatīvajai funkcijai.

Valsts pētījumu programmas “Tautsaimniecības transformācija, gudra izaugsme, pārvaldība un tiesiskais ietvars valsts un sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai – jaunas pieejas ilgtspējīgas zināšanu sabiedrības veidošanai (EKOSOC-LV)” projekts.